

Feilinformasjon om Korona: Forskjellige typer og dynamikker

Feilinformasjon kan ha forskjellig bakgrunn og inngår i dynamikker som delvis overlapper eller inngår i hverandre. For eksempel kan falske nyheter utløse en rykteflom eller nøre opp under konspirasjonsforestillinger.

Her får du en liten oversikt med eksempler – og noen spørsmål å reflektere rundt.

Rykter

Rykter er ikke ensbetydende med feilinformasjon. Rykter kjennetegnes av at de består av mer eller mindre udokumentert informasjon, som sprer seg raskt. Ofte endrer ryktenes informasjonsgehalt seg mens de sprer seg.

Se også: https://www.ung.no/nettvett/3927_Rykter_og_ryktespredning.html

Noen rykter bygger på et element av dokumentert sannhet, men absorberer elementer av feilinformasjon mens de lever sitt eget liv. En fare med ryktespredning i krisetider kan være at de bidrar til å spre frykt og panikk.

I krisetider handler rykter ofte om noe der folk er eller føler seg sårbare. Vil matforsyningen kollapse? Er det bestemt at noen pasientgrupper ikke får behandling? Og, siden alle ble så avhengige av digital kommunikasjon: Kan mobilnettet kollapse?

Et annet eksempel er at rykter i forbindelse med Korona førte til at mange hamstret matvarer.

Hvis noen begynner å hamstre og bilder av tomme hyller i butikkene sirkulerer, kan ryktene ta fart og utløse panikk-kjøp. Men i Norge utløste ryktene om hamstring også det motsatte: folk ga uttrykk for hvor unødvendig og dumt det er, og slik bidro det nok til at handlevanene fort normaliserte seg.

Spørsmål:

Kjenner du flere eksempler på ryktespredning i forbindelse med koronaepidemien? Hva handler ryktene om?

Myter

Dette begrepet brukes mye i forbindelse med feilinformasjon om koronapandemien, men det er litt vanskelig å avgrense hva som nøyaktig ligger i det. Begrepet myte kommer opprinnelig fra religionsfeltet og indikerer at det er snakk om fortellinger som peker mot noen krefter utenom menneskelig kontroll. Myter kjennetegnes altså av absolutte, men ikke dokumenterte, sannhetspåstander. Som oftest fremstår myter som altforklarende, de inneholder et element av årsaksforklaringer og løsninger på utfordringer det ikke finnes sikkert svar på. Dermed tilfredsstiller myter behovet for orientering og kontroll.

Myter som sirkulerer i forbindelse med koronaepidemien er beslektet med ryktene, men står i større grad frem som om de er basert på dokumentert kunnskap. De handler som oftest om faktorer som kan fremkalle, avverge eller helbrede sykdommen. Bak myter om «vidunderkurer» står som regel forsøk på å slå økonomisk mynt på krisen.

Her et eksempel:

<https://www.nrk.no/osloogviken/visjon-norge-butikk-ville-selge-virushekkende-kosttilskudd-kan-fa-250.000-kroner-i-bot-1.14960636>

Spørsmål:

Kjenner du flere eksempler på informasjon i forbindelse med koronaepidemien som gir urealistiske forklaringer og/eller løfter? Kan du tenke deg i hvilke type medier myter lettest kan spre seg?

Falske nyheter

Falske nyheter (fra engelsk «fake news») er skapt for å plante falske forestillinger og for å påvirke holdninger og handlinger. Som oftest er målet med falske nyheter å skape frykt, undergrave tillit til etablerte sannhetskilder og destabilisere samfunn.

Men ikke alle falske nyheter er ment for å skade, andre kan være velmenende. Her er et eksempel fra Oslo, der noen plasserte påstått informasjon fra «Oslo kommune» om at lekeapparatene er koronasmittet.

<https://vartoslo.no/bydel-gamle-oslo-korona-tiedemannsbyen/falske-korona-advarsler-har-dukket-opp-i-gamle-oslo/224658>

Spørsmål:

Kjenner du flere eksempler på falske nyheter som sirkulerer i forbindelse med koronaepidemien? Hva tror du er intensjonen bak disse nyhetene?

Propaganda/ informasjonskrig

Som i alle kriser, foregår det også en regelrett informasjonskrig i forbindelse med Korona, med to målsetninger:

- å legge skylden på ytre fiender for å dekke over myndighetenes egne feil
- å undergrave tilliten, destabilisere demokratiet, ødelegge samfunn.

Eksempler for hvordan informasjonskrig foregår i forbindelse med koronakrisen:

<https://www.dagbladet.no/nyheter/kina-sverige-likner-et-svart-hull/72265497>

<https://www.cnn.com/2020/03/18/russia-deploying-coronavirus-disinformation-to-sow-panic-in-west.html>

<https://www.nytimes.com/2020/03/22/us/politics/coronavirus-us-china.html>

Spørsmål:

Når det er statlige aktører som står bak feilinformasjonen, kan det være vanskelig for innbyggere i et land å skjønne at de er utsatt for propaganda. Hva tror du er varselstegn for at en informasjonskrig foregår?

Konspirasjonsteorier

Konspirasjonsteorier preges av mistillit overfor eliter og en oppfatning om at utviklingen følger en skjult plan hos noen som opererer bak kulissene. Mens konspirasjonstenkning også kan ha et element av «sunn» maktkritikk, er den formen for konspirasjonsteorier som oppstår i krisetider, for det meste preget av jakten på skyldige og syndebukker.

I en uoversiktlig situasjon kan det gi trygghet i det minste å kunne peke ut en skyldig. Konspirasjonsteorier settes også i spill av autoritære regimer for å avlede fra egne feil og rette sinnet mot ytre og/eller indre fiender.

I forbindelse med Korona handler konspirasjonsteoriene bl.a. om at viruset har blitt skapt for å oppnå økonomisk vinning (farmaindustrien som har vaksinen klar) eller politisk makt.

Se også: Færseth om konspirasjonsteorier i forbindelse med Korona

<https://www.utrop.no/nyheter/nytt/210082/>

Spørsmål:

Kjenner du til flere eksempler der nyheter om koronaepidemien konstruerer syndebukker eller fiendebilder? Hvem blir i så fall pekt ut som skyldige?

Spørsmål til diskusjon/refleksjon:

- Feilinformasjon i forbindelse med koronaepidemien er ikke alltid et produkt av onde hensikter - forklar hvorfor feilinformasjon som lanseres med «gode hensikter» allikevel kan være farlig.
- Hvilken av formene for feilinformasjon i denne listen tror du er farligst? Finn argumenter.

Mulig tillegg til tekstlektyre:

«Lektor Lomsdalen» podkast med Asbjørn Dyrendal om epidemier og rykter

<http://lektorlomsdalen.no/tag/corona/> (anbefalt for undervisning: til min 13:00)

Civitas blogg «Liberal Halvtime» med Lars Fr. H. Svendsen om frykt og fakta i Coronatider

<https://www.civita.no/2020/03/24/frykt-og-fakta-i-coronatider>